

Sygn. akt II CSK 828/14

POSTANOWIENIE

Dnia 25 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z wniosku Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów
Alkoholowych w P.

przy uczestnictwie Z. W.

o leczenie odwykowe,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 25 marca 2015 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w P.

z dnia 23 maja 2014 r.,

1. uchyla zaskarżone postanowienie oraz zmienia postanowienie Sądu Rejonowego w P. z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. akt [...] w części orzekającej w pkt 1, 2, 3 i 4 w ten sposób, że odda wniosek,

2. odda wniosek uczestnika postępowania o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z dnia 23 maja 2014 r. oddalił apelację uczestnika postępowania Z. W. od postanowienia Sądu Rejonowego w P. z dnia 27 listopada 2013 r., na podstawie którego uczestnik postępowania zobowiązany został – po stwierdzeniu przez oba orzekające Sądy, że jest uzależniony od alkoholu - do poddania się leczeniu w niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego; na czas trwania leczenia dla Z. W. ustanowiony został nadzór kuratora.

Według dokonanych ustaleń u uczestnika postępowania na skutek wieloletniego nadużywania alkoholu występują objawy zespołu uzależnienia od alkoholu takie jak: silna potrzeba spożywania alkoholu, zaburzenie zdolności do kontrolowania zachowań związanych z piciem alkoholu, wzrost tolerancji organizmu na jego działanie oraz picie alkoholu mimo świadomości poważnych przeciwwskazań zdrowotnych.

Z. W. pozostawał w związku małżeńskim z A. W., który został rozwiązany przez rozwód z winy męża orzeczeniem sądowym z dnia 13 maja 2014 r. Ich dorosłe dzieci (syn i córka) nie mieszkają z rodzicami od ponad 10 lat. Przed wydaniem zaskarżonego postanowienia przed Sądem Okręgowym w P. zapadły w stosunku do Z. W. dwa prawomocne wyroki karne. Na podstawie pierwszego z nich Z. W. skazany został na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu z jednoczesnym zobowiązaniem do powstrzymywania się od nadużywania alkoholu - za przestępstwo znęcania się psychicznego i fizycznego nad jego żoną w okresie od grudnia 2008 r. do 5 sierpnia 2011 r. Drugim wyrokiem uczestnik postępowania skazany został również na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu za popełnienie dwóch przestępstw, tj. pobicia żony w dniach 30 lipca 2012 r. oraz 1 stycznia 2013 r.

Sąd Okręgowy uznał, że zostały spełnione - przewidziane w art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, dalej „ustawa w.t.p.a.” (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz.1356 ze zm.), - przesłanki uzasadniające zobowiązanie Z. W. na podstawie art.26 ust.1 ustawy w.t.p.a. do poddania się leczeniu w niestacjonarnym zakładzie leczenia

odwykowego, bowiem nadużywanie przez niego alkoholu powoduje rozkład życia rodzinnego.

W skardze kasacyjnej od powyższego postanowienia, opartej na obu podstawach kasacyjnych, uczestnik postępowania zarzucił naruszenie art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. art. 26 ust.1 w zw. z art.24 ustawy w.t.p.a., polegające na nieprzyjęciu za podstawę wydania zaskarżonego postanowienia stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy, co skutkowało bezzasadnym uznaniem, że nadużywanie alkoholu przez skarżącego „powoduje rozkład życia rodzinnego” zamiast uznania, że „spowodował rozkład życia rodzinnego”. Zdaniem skarżącego Sąd Okręgowy przy ocenie przesłanek orzeczenia o przymusowym leczeniu powinien mieć na względzie materiał zgromadzony w sprawie, w której wydany został prawomocny wyrok skazujący uczestnika postępowania za pobicie żony, a także w sprawie, w której zapadł nieprawomocny wyrok rozwodowy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wynika, że Sąd Okręgowy miał na względzie toczące się postępowanie w sprawie rozwodowej oraz wydane przeciwko Z. W. wyroki karne. Sąd ten, wyjaśniając znaczenie użytego w art. 24 ustawy w.t.p.a. pojęcia „rozkład życia rodzinnego” podkreślił, że „pomiędzy uczestnikiem a jego żoną toczy się obecnie sprawa rozwodowa”. Bezzasadny jest zatem zarzut, że Sąd Okręgowy naruszył art.316 § 1 k.p.c. przez to, że wyrokując nie wziął za podstawę stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy. Rozważenia wymagała kwestia, czy w świetle okoliczności wynikających z materiału, którym Sąd Okręgowy dysponował w chwili zamknięcia rozprawy, Sąd ten dokonał właściwej wykładni art. 24 i 26 ust.1 ustawy w.t.p.a.

Wynikająca z art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy w.t.p.a. przesłanka zobowiązania do podjęcia obowiązkowego leczenia w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego, polegająca na powodowaniu rozkładu życia rodzinnego w związku z nadużywaniem alkoholu musi występować w dacie orzekania. Na gruncie tych przepisów dla poddania osoby nadużywającej alkoholu obowiązkowemu leczeniu konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek.

Pierwsza z nich, o charakterze medycznym, obejmuje stan nadużywania alkoholu. Druga, określana jako społeczna, zdefiniowana została jako jeden z nagannych sposobów zachowań, wskazanych w art. 24 tej ustawy. Jednym z takich zachowań jest „powodowanie rozkładu życia rodzinnego”.

W piśmiennictwie powszechnie przyjmuje się, że zasadą winna być dobrowolność leczenia. Ustawa z 1982 r. formułuje tę zasadę wprost w art. 21 ust. 2 stanowiąc, że poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne. Taka regulacja uzasadniona jest tezą, że tylko leczenie będące przejawem swobodnie podjętej decyzji może przynieść realne efekty. Wyjątki od tej zasady określa ustawa. Ze względu na wyjątkowy charakter normy zawartej w art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy w.t.p.a. należy przyjąć restryktywną wykładnię tych przesłanek, wychodząc z założenia, że osoba dotknięta alkoholizmem sama powinna decydować o tym, czy chce się leczyć. Osoby uzależnione, jeśli na tym tle popełniają przestępstwa, winny być karane na tych samych zasadach, co inne osoby (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 października 1972 r., III CRN 222/72 (OSPİKA z 1973 r., z. 11, poz. 220 oraz uchwały Pełnego Składu Izby cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1986 r., III CZP 72/85, OSPİKA z 1986 r., z. 9 - 10, poz. 180).

Dla wykładni powołanego wyżej przepisu nie może być również obojętne, że orzeczenie o poddaniu leczeniu odwykowemu stanowi przejaw ograniczenia wolności. Dotyczy zatem jednego z podstawowych praw obywatelskich. O ile orzekany w ramach warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 72 § 1 pkt 6 k.k.), wykonania kary pozbawienia wolności (art. 96 § 1 k.k.) lub warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 159 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 pkt 6 k.k.) obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu wolno usprawiedliwić ochroną społeczeństwa przed osobą, która pozostaje w sytuacji zdrowotnej stwarzającej szczególne zagrożenie popełnianiem kolejnych przestępstw, o tyle zastosowania środka wynikającego z art. 26 ustawy z 1982 r. takimi względami usprawiedliwić się już nie da. Osoba uzależniona ma prawo do wolności osobistej i ochrony godności, chronione przez art. 30 i 31 Konstytucji RP oraz art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia

4 lipca 2006 r., K 43/05, OTK - A 2006/7/78 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 241/07, OSNC – ZD, 2009, nr 1, poz.1).

Sąd Okręgowy uznał, że w odniesieniu do uczestnika postępowania zastosowanie znajduje przesłanka w postaci powodowania rozkładu życia rodzinnego. Przesłanka ta zbliżona jest do rozkładu pożycia małżeńskiego jako przesłanki rozvodu z art. 56 k.r. i o. Różnice wynikają z oczywistego faktu, że na gruncie ustawy antyalkoholowej osobami, którym ustawa udziela ochrony są wszyscy członkowie rodziny, ponadto sama rodzina traktowana jest szerzej, niż na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Jednak, jak przyjmuje się w piśmiennictwie, dla wykładni tej przesłanki wolno kierować się dorobkiem orzecznictwa na gruncie art. 56 k.r. i o. Przez rozkład życia rodzinnego należy zatem rozumieć sytuację, w której więzi łączące normalnie funkcjonującą rodzinę ulegają rozluźnieniu w stopniu utrudniającym jej spełnianie podstawowych funkcji. Jak wynika z akcentowanej wcześniej konieczności restryktywnej wykładni przesłanek art. 24 ustawy w.t.p.a., a także celu środka orzeczonego przez sąd jakim w odniesieniu do tej przesłanki jest ochrona rodziny, dla zastosowania tego środka brak jest podstaw, gdy rozkład życia rodzinnego w rozumieniu wyżej przyjętym już nastąpił.

Sąd Okręgowy, wskazując przepisy art. art. 24 i 26 ust. 1 ustawy w.t.p.a., jako podstawę prawną rozstrzygnięcia przyjętego w zaskarżonym orzeczeniu stwierdził, że uczestnik postępowania w związku z nadużywaniem alkoholu „powoduje rozkład życia rodzinnego”. W świetle dokonanych w sprawie ustaleń uznać należało, że wskutek nadużywania alkoholu przez uczestnika postępowania rozkład życia rodzinnego już nastąpił. Oznacza, to – jak już zaznaczono – że przepisy art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy w.t.p.a. nie mogły mieć zastosowania. Z tych względów, uznając zasadność zarzutu naruszenia tych przepisów przez błędną ich wykładnię i wskutek tego niewłaściwe ich zastosowanie do ustalonego w sprawie stanu faktycznego, należało na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. orzec jak w pkt pierwszym sentencji.

Sąd Najwyższy nie stwierdził, aby spełnione zostały przesłanki przewidziane w art. 520 § 2 lub 3 k.p.c. W związku z tym wniosek uczestnika postępowania

o zasądzenie kosztów postępowania oddalił (art. 520 § 1 w zw. z art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).